

INTERNACJONALIZMY WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU POLSKIM I BUŁGARSKIM (ZŁOŻENIA)

JOANNA MLECZKO

Uniwersytet Śląski

joanna.mleczko@us.edu.pl

Przeobrażenia o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym w krajach byłego bloku wschodniego, jakie dokonały się w latach 90-tych¹ minionego wieku odcisnęły swoje piętno także na ich językach (Dunaj 2000: 27; Jadacka 2001: 73; Waszakowa 2009a: 351; Селимски 2003: 103). Jak pisze Bogusław Dunaj, zmiany w języku mogą obejmować zarówno poziom systemu, jak i sferę komunikacji językowej, ale w odróżnieniu od podsystemów gramatycznych, to właśnie podsystem leksykalno-semantyczny jest strukturą otwartą, w której zmiany zachodzą najszybciej i mają największy zasięg (Dunaj 2000: 27; Waszakowa 2005: 32).

Typowym zjawiskiem przełomu wieków charakteryzującym funkcjonowanie i rozwój języków narodowych, w tym i słowiańskich, jest tendencja do internacjonalizacji, która wyjątkowo silnie oddziałuje na ich warstwę leksykalną i słowotwórczą – potrzeba nazywania nowych obiektów rzeczywistości oraz wyrażania stosunku od nich sprzyja przejmowaniu zapożyczeń², a te z kolei przyczyniają się do wzrostu aktywności obcych środków i modeli słowotwórczych (Waszakowa 2009b: 11; Waszakowa 2005: 35; Waszakowa 2003: 82; Dunaj 2000: 28).

Charakteryzując proces internacjonalizacji słowotwórstwa w językach południowosłowiańskich³ w ostatnim dziesięcioleciu XX w. Ludwig Selimski zwraca uwagę na wzrost znaczenia kompozycji i wiążące się z tym wprowadzenie do systemu nieznanych dotąd sposobów tworzenia wyrazów (Селимски 2003:104). Chodzi tu o złożenia bez interfiksu⁴, w których semantyczno-syntaktyczna więź między dwoma komponentami nie ma, właściwego

¹ Dla polszczyzny, niektórzy językoznawcy, za cezurę wprowadzającą nową jakość do języka, uznają rok 1980 (Ożóg 1999: 11).

² Badający procesy słowotwórcze zachodzące w warstwie leksykalnej języka bułgarskiego w latach 1981–1990, Todor Bałkański zauważa, że o ile do 1988 roku dominowały w niej zapożyczenia, to po tej cezurze sytuacja uległa zmianie – większość nowego słownictwa stanowiły już formacje pochodne. Neologizmy nie pochodne ograniczyły się do „niezbędnych zapożyczeń” (Bałkański 1999: 136).

³ Najwięcej nowych derywatów, które weszły do słownika po 1990 roku powstało na drodze sufiksacji i kompozycji właśnie (Bałkański 1999: 142).

⁴ Już na początku lat 80-tych Władko Murdarow wyrażał obawę, że jeśli pod wpływem wzorców z języka angielskiego, w mniejszym stopniu – niemieckiego, w których *composita* tworzone są bez pomocy interfiksu, na gruncie bułgarskim będą one powstawać według tej samej zasady, to zmieni się charakter systemu słowotwórczego bułgarszczyzny. Zwracał też uwagę na fakt, że dla języka bułgarskiego bardziej naturalne jest zastosowanie – tam, gdzie to możliwe – struktury analitycznej, zamiast złożenia (*джазова певица* zamiast *джаз-певица*) (Murdarow 1980: 451–452).

dla języków słowiańskich, charakteru formalno-gramatycznego, a jest wyrażona pozycyjnie, za pośrednictwem szyku (pierwszy element jest określeniem drugiego)⁵ (Селимски 2003:120). Podobną sytuację obserwuje tenże badacz w języku polskim (Waszakowa 2003: 9)⁶.

Przedmiotem analizy w niniejszym artykule są złożenia rzeczownikowe, tworzone w polszczyźnie i bułgarszczyźnie przy pomocy obcych elementów występujących w prepozycji⁷. Materiał dla języka polskiego został zaczerpnięty z monografii Krystyny Waszakowej *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny* (Waszakowa 2005)⁸. W części poświęconej złożeniom wyodrębniła ona 130 segmentów obcego pochodzenia tworzących w języku polskim złożenia rzeczownikowe, które występują w prepozycji i 38 postpozycyjnych (Waszakowa 2005: 135–141). Podstawą dla ekscerpacji materiału bułgarskiego były: studium porównawcze dla języka bułgarskiego i czeskiego autorstwa Cwetanki Awramowej *Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век* (Аврамова 2003), *Речник на новите думи и значения в българския език* (Перн 2001), *Речник на новите думи в съвременния български език* (Бондж 1999) oraz *Речник на чуждите думи в българския език* (РЧД 2007) i *Български тълковен речник* (БТР 2002)⁹.

Spośród 130 segmentów złożzeń, które w języku polskim występują w prepozycji, 44 nie zostały poświadczane w języku bułgarskim: *alko-* ‘związany z alkoholem’¹⁰, *alter-* ‘alternatywny, alternatywa’, *anarcho-* ‘związany z anarchią’, *api-/apio-* ‘związany z pszczołami’, *aqua-* ‘związany z wodą’, *arte-/arto-* ‘związany ze sztuką’, *artro-* ‘związany ze stawem’, *cyklo-*

⁵ O tego typu strukturach powstałych bez udziału jakichkolwiek środków derywacyjnych, a więc w sposób obcy naturze języka polskiego, Hanna Jadacka mówi jak o „słowotwórstwie bez słowotwórstwa” lub słowotwórstwie analogicznym – serie nazewnicze powstające na zasadzie analogii do jednostkowego wzoru językowego (Jadacka 2001: 142, 143).

⁶ Wzrost udziału kompozycji, kosztem derywacji prostej można było zaobserwować w języku polskim już w połowie lat 70-tych. Jak zauważa H. Jadacka, złożenia przeważają wśród neologizmów powstających w ostatnim 20-leciu XX w., a o umocnieniu ich pozycji w systemie może świadczyć równomierne występowanie we wszystkich odmianach polszczyzny oraz fakt, że są to formacje oparte zarówno na rodzimych, jak obcych podstawach słowotwórczych (Jadacka 2001: 138) (podobna łączliwość na gruncie bułgarskim). Powstające masowo w języku złożenia, a także skróty i skrótowce, prowadzą nawet do osłabienia jego syntetyczności (Waszakowa 2005: 33).

⁷ Jak zauważa K. Waszakowa w artykule z 2003 roku: „Różnorodność typów złożzeń z drugim członem obcym w porównaniu z repertuarem członów obcych występujących w prepozycji jest o wiele mniejsza”. (Waszakowa 2003: 98).

⁸ Korzystano także z *Wielkiego słownika wyrazów obcych PWN* (WSWO 2005) oraz *Słownika języka polskiego PWN* (SJP 2007).

⁹ Niektóre bułgarskie ekwiwalenty segmentów wymienionych przez K. Waszakową zostały poświadczane tylko w jednym z pięciu badanych źródeł. Najczęściej jest nim słownik wyrazów obcych (*angio-/ангио-, antropo-/антропо-, auto-III ‘automatyczny’/аемо-II, biblio-/библио-, chemo-/хемо-, chromo-/хромо-, chrono-/хроно-, giga-I ‘jednostka miary’/гига-, meta-/мета-, neuro-/невро-, paleo-/палео-*) lub słownik nowych wyrazów i znaczeń w języku bułgarskim (*bio-II ‘biologia’/био-, e-/е-, etno-/етно-, homo-II ‘homoseksualizm’/хомо-, krio-/крио-, media-/медиа-*). Zdarza się też, że w poszczególnych źródłach te same bułgarskie odpowiedniki pierwszych członów polskich rzeczowników złożonych mają odmienny status – w jednych są częściami złożzeń, a w innych prefiksami (zob. artykuł w tym samym tomie: *Status elementów składowych niektórych internacjonalizmów w języku polskim i bułgarskim*).

¹⁰ Znaczenia polskich członów zostały podane w oparciu o monografię K. Waszakowej, WSWO oraz SJP.

‘związany z cyklicznością’, **cyklo-II** ‘związany z kolarstwem’, **cyto-** ‘związany z komórką zwierzęcą lub roślinną’, **demo-I** ‘związany z demokracją’, **ero-** ‘związany z erotyką’, **giga-II** ‘gigantyczny’, **gastro-I** ‘związany z żołądkiem’, **gastro-II** ‘związany z gastronomią’, **global-/glob-** ‘globalny’, **grafo-** ‘związany z pismem, zapisem, ilustracją’, **hetero-II** ‘związany z heteroseksualnością’, **immuno-** ‘związany z odpornością, uodpornieniem organizmu’, **inter-III** ‘Internet’¹¹, **inwest-** ‘związany z inwestycją’, **irydo-** ‘dotyczący tęczęwki oka’, **ko-** ‘łącznie, wspólnie, razem z kimś, czymś’, **krypto-** ‘ukryty, niewidoczny, zamaskowany, zakamuflowany, tajny’, **m-** ‘z ang. *mobile*’, **mc-/mak-** ‘z ang. *McDonald’s*’, **miks-/mix-** ‘miksować’, **moto-I** ‘związany z motorem, motorowy’, **moto-II** ‘związany z motoryzacją’, **nekro-** ‘związany ze śmiercią, zwłokami, grobem’, **off-** ‘z ang. *offset*’, **ost-** ‘z niem. *Ost*’, **penta-** ‘składający się z pięciu części’, **petro-** ‘związany z ropą naftową’, **play-** ‘z ang. *play*’, **polit-** ‘polityczny’, **sat-** ‘satelitarny’, **semi-** ‘nie w pełni, na w pół’, **ski-** ‘związany z nartami, narciarstwem’, **soc-II** ‘związany ze społeczeństwem i zjawiskami społecznymi’, **socjo-** ‘związany ze społeczeństwem zjawiskami społecznymi’, **tama-** ‘z jap. *tamago(t)chi*’, **tele-III** ‘związany z telefonem’, **unio-** ‘związany z Unią Europejską’.

Nieco więcej jest natomiast segmentów, charakterystycznych wyłącznie dla języka bułgarskiego (63)¹². Stosunkowo liczną grupę (17) stanowią wśród nich cząstki nazywające różne style muzyczne: **блус-**, **брейк-**, **денс-**¹³, **джаз-**, **кънтри-**, **латино-**¹⁴, **метал-**, **пънк-**, **рап-**, **рейв-**, **ска-**, **транс-**, **фолк-**, **хард-** ‘хардрок’¹⁵, **хаус-**, **хеви-** ‘хевиметал’, **чалга-**. Inne pierwsze człony złożzeń nienotowane w polszczyźnie to: **аеробик-** ‘който се отнася до аеробика’¹⁶, **байк-** ‘който се отнася до байк [специален велосипед]’, **баскет-** ‘който се отнася до баскетбол; баскетболен’, **бинго-** ‘който се отнася до бинго’^(Перн), **блиц-** ‘бърз, светкавичен’, **бънджи-** ‘който се отнася до бънджи’^(Перн), **допинг-** ‘който е свързан с употреба на допинг, който се отнася до допинг’, **гей-** ‘който се отнася до гей, гейове’, **гейм-** ‘който се отнася до компютърна игра’^(Перн), **ген-** ‘генерален’^(Перн), **екшън-** ‘който се отнася до екшън, има елементи на екшън’^(Перн), **ел-** ‘електрически’^(Перн), **енерго-** ‘който се отнася до енергия’^(Перн), **еротик-** ‘еротичен’^(Перн), **и-** ‘електронен’^(Перн), **кафе-** ‘който се отнася до кафе’^(Перн), **карго-** ‘който се отнася до карго’^(Перн), **кино-** ‘който се отнася до кино (във всичките му значения); кинематографски; филмов’, **клип-** ‘който се отнася

¹¹ W języku bułgarskim złożenia z pierwszym członem w znaczeniu ‘който се отнася до Интернет’ tworzone są przy pomocy cząstki **интернет-** (*интирнеткафе*^(Перн)).

¹² Zestawienie objęło 3 podstawowe źródła materiałowe (bez РЧД): (Аврамова 2003), (Перн), (Бондж).

¹³ Poświadczony także w znaczeniu ‘който е свързан с танцуване’^(Перн).

¹⁴ Poświadczony także w znaczeniu ‘латиноамерикански’^(Перн).

¹⁵ Poświadczony także w znaczeniach: ‘твърдолинеен, непреклонен, несклонен към компромиси’ oraz ‘който не е прикрит, който показва в цялата му пълнота или грубост някакво действие’^(Перн).

¹⁶ Jeśli dany segment omawiany jest przez С. Аврамовą, jego znaczenie zostaje przytoczone za jej monografią. W pozostałych przypadkach znaczenia pochodzą ze słownika nowych wyrazów i znaczeń w języku bułgarskim lub słownika nowych wyrazów we współczesnym języku bułgarskim (zob. indeksy przy znaczeniach).

до клип^(Перн), **крими-** ‘криминален, с криминален сюжет’, **лайв-** ‘който става на живо, свързан е с изпълнение на живо’^(Перн), **лесбо-** ‘който се отнася до лесбийка, лесбийски’^(Перн), **нет-** ‘който се отнася до Интернет; интернетски’^(Перн), **онко-** ‘онкология, онкологичен’^(Перн), **офис-** ‘офисен’^(Перн), **проекто-** ‘който представлява проект, съществува във форма на проект’^(Перн), **прес-** ‘който се отнася до преса, медии’^(Перн), **промо-** ‘промоционен’^(Перн), **профи-** ‘професионален (обикн. в областта на спорта)’^(Перн), **пси-** ‘парапсихологичен’^(Перн), **рейки-** ‘който се отнася до рейки, при който се практикува рейки [нетрадиционен източен метод за лечение и релаксация]’^(Перн), **ретро-** **I.** ‘който има особености на нещо остаряло, отживяло, забравено или изоставено днес’, **II.** ‘който е от миналото, остарял по своите особености, черти’, **саунд-** ‘който е свързан с музика, главно – със звука на музикален запис или изпълнение’^(Перн), **скейт-** **I.** ‘който се отнася до скейтборд’, **II.** ‘който се отнася до скейтбордист’^(Перн), **смайт-** **I.** ‘който се отнася до възможности за осигуряване на широк кръг услуги, операции’; **II.** ‘който се отнася до смарткарта’^(Перн), **софт-** ‘който се отнася до софтуер’^(Перн), **тото-** ‘който се отнася до спортен тотализатор’^(Перн), **трофи-** ‘който се отнася до автомобилизъм по трудни терени’^(Перн), **флаш-** ‘който се отнася до флаш [флашчип, флашпамет]’^(Перн), **хай-** **I.** ‘който е с много високо качество, свършен’, **II.** ‘който заема предно, първо място между други, първокласен’, **III.** ‘свързан със социална върхушка, висш’^(Перн), **хорър-** ‘който е характерен за филм на ужасите; ужасяващ’^(Бндж), **хит-** ‘който се отнася до хитове, хитов’^(Перн), **хомо-** ‘хомосексуален’^(Перн), **чат-** ‘който се отнася до чат, до осъществяване на чат’^(Перн), **чйндж-** ‘който се отнася до обмяна на валута, до чейндж’^(Перн), **юго-** ‘който се отнася до Югославия; югославски’.

Wśród elementów wspólnych dla obu języków najczęściej (48) jest segmentów, które zarówno w języku polskim, jak i bułgarskim poświadczane zostały tylko w jednym (tym samym) znaczeniu (I.a):

aero-/aero-: ‘związany z powietrzem, lataniem, lotnictwem’ (*aeroślizg*¹⁷) / ‘който е свързан с въздух или въздухоплаване’ (*aerogara*¹⁸);

agro-/agro-: ‘związany z rolnictwem, z wsią’ (*agroturystyka*) / ‘който се отнася до земеделие; агрономически, аграрен’ (*agrostoka*);

angio-/angio-: ‘związany z układem naczyniowym’ (*angioplastyka*) / ‘който се отнася до кръвоносни или лимфни съдове’ (*ангионервоза*)^(рчд);

antropo-/antropo-: ‘związany z człowiekiem’ (*antroposfera*) / ‘който се отнася до човека’ (*антропогенеза*)^(рчд);

astro-/astro-: ‘związany z ciałami niebieskimi’ (*astroturysta*) / ‘който се отнася до звездите, до звездното пространство’ (*астрокомплекс*);

biblio-/biblio-: ‘związany z książką’ (*biblioterapia*) / ‘който се отнася до книги’ (*библиобус*)^(рчд);

¹⁷ Polskie przykłady derywatów pochodzą z monografii K. Waszkowej.

¹⁸ Znaczenia bułgarskich odpowiedników polskich członów zostały podane w oparciu o monografię C. Awramowej, słownik nowych wyrazów i znaczeń w języku bułgarskim (Перн) lub słownik wyrazów obcych (РЧД). Z tych samych źródeł pochodzą przykładowe derywaty.

chromo-/хромо-: ‘związany z barwą’ (*chromoterapia*) / ‘който се отнася до цвят, оцветяване’ (*хромографюра*)_(РЧД);

chrono-/хроно-: ‘związany z czasem’ (*chronotyp*) / ‘който се отнася до времето’ (*хронометраж*)_(РЧД);

cyber-¹⁹/**кибер-**: ‘elektroniczny związany z komputerem, z siecią informacyjną, z Internetem; wirtualny’ (*cyberwłamywacz*) / ‘при който са използвани компютърни технологии, свързан с електронните комуникации и Интернет, с общуване чрез виртуалната реалност’ (*киберсекс*)_(Перн);

dysko-/диско-: ‘związany z dyskoteką’ (*dyskomoda*) / ‘който се отнася до дискотека’ (*дискомаршрут*);

e-: ‘elektroniczny’ (*e-podpis*) / ‘електронен’ (*e-reklama*)_(Перн);

eko-²⁰/**еко-**: ‘związany ze środowiskiem naturalnym’ (*ekopolityka*) / ‘който се отнася до екология; екологичен’ (*екосистема*);

eks-/екс-: ‘były, dawny, zdymisjonowany’ (*eksagent*) / ‘бивш’ (*ексденуат*);

elektro-/електро-: ‘związany z elektrycznością’ (*elektromasaż*) / ‘който се отнася до електричество, електрически’ (*електроустройство*);

fan-/фен-: ‘związany z zapalonym sympatykiem kogoś lub czegoś’ (*fanklub*) / ‘който се отнася до фенове’ (*фенартикули*)_(Перн);

fit-/фитнес-: ‘związany z fitnesssem’ (*fit-fala*) / ‘който се отнася до фитнес’ (*фитнессалон*);

fito-/фито-: ‘związany z rośliną, roślinnością’ (*fitopolimery*) / ‘който е свързан с растения, който използва растителни съставки’ (*фитокозметика*);

fono-/фоно-: ‘związany z dźwiękiem lub z głosem’ (*fonopiractwo*) / ‘който има отношение към глас, звук’ (*фонокарта*)_(РЧД);

geo-/гео-: ‘związany z Ziemią, kulą ziemską, skorupą ziemską’ (*geosynoptyk*) / ‘който се отнася до земята и почвата или до планитата Земя’ (*геодинамика*)_(РЧД);

hydro-/хидро-: ‘związany z wodą’ (*hydromasaż*) / ‘който се отнася до вода’ (*хидрогенератор*)_(РЧД);

info-/инфо-: ‘informacyjny’ (*infolinia*) / ‘информационен’ (*инфоцентър*);

¹⁹ Danuta Ochmann, analizując złożenia ze zdeintegrowanym członem *cyber-* wskazuje na ich wieloznaczność, wynikającą z wieloznaczności samego przymiotnika *cybernetyczny*. We współczesnym języku polskim występuje on w znaczeniu podstawowym ‘dotyczący cybernetyki lub cybernetyka’ oraz dwóch nowych: ‘związany z siecią informacyjną (zwł. Internetem); istniejący w sieci, dzięki niej, odbywający się za jej pomocą’; ‘związany z komputerem, elektroniczny, wirtualny; istniejący w rzeczywistości wirtualnej’, co czasem może rodzić niezrozumiałość całego złożenia i konieczność odwołania się do kontekstu, w którym zostało ono użyte (Ochmann 2000: 23–24).

²⁰ Zarówno w języku polskim, jak i bułgarskim cząstka ta może wnosić do derywatów zawężone znaczenia: **I.** ‘zgodny z naturą, z wymogami ekologii, służący zachowaniu równowagi w naturze, nieniszczący środowiska naturalnego’ (*ekoenergia* [energia pochodząca ze źródeł naturalnych]); **II.** ‘teren czysty, nieskażony, bez zanieczyszczeń’ (*ekoturystyka* [turystyka na terenach nieskażonych]); **III.** ‘zawierający składniki uzyskane z substancji naturalnych, wyprodukowany bez użycia środków chemicznych, nieskażony, nieszkodliwy, zdrowy’ (*ekojedzenie*) / ‘екологично чист, който е произведен от екологично чисти продукти’ (*екостока*); **IV.** ‘екологичен czyli nienaturalny, sztuczny’ (*ekoskóra*) / ‘изкуствен, създаден от изкуствени материали, които имитират естествените’ (*екокожа*). K. Waszakowa mówi o nich jako o profilach znaczeniowych, a nie odrębnych znaczeniach („wszystkie one są jeszcze bardzo świeże”) (Waszakowa 2005: 151). Podobnie są one traktowane przez C. Awramową (Awramowa 2003: 143–144).

krio-/крио-: ‘związany z niską temperaturą, lodem lub krzepnięciem’ (*kriobank*) / ‘който е свързан с много ниски температури’ (*криосауна*)^(Перн);

makro-/макро-²¹: ‘duży, występujący na dużą skalę’ (makroprojekt) / ‘голям, голям по размери, огромен’ (*макроикономика*)^(РЧД);

maksi-/макси-: ‘mający maksymalne rozmiary, zasięg lub natężenie’ (*maksi-długość*) / ‘най-голям’ (*максироман*);

media-/медиа-: ‘związany z mass mediami’ (*mediamafia*) / ‘който се отнася до медия, медиен’ (*медиакритик*)^(Перн);

meta-/мета-: ‘wskazujący na wyższy stopień, następstwo lub zmienność czegoś’ (*metaliteratura*) / ‘извън, встрани от, съседен; след, зад’ (*метаезик*)^(РЧД);

metro-/метро-: ‘związany z metropolią’ (*metroseksualizm*) / ‘който се отнася до метро(политен)’ (*метролия*);

mono-/моно-: ‘pojedynczy, jednostkowy; jedyny wyłączny’ (*monowładza*) / ‘един’ (*монопиеца*);

multi-/мулти-: ‘wielość, duża ilość, wielokrotność czego; dotyczący wielu dziedzin’ (*multikino*) / ‘много’ (*мултиинструменталист*);

nano-/нано-: ‘o małych rozmiarach, miniaturowy’ (*nanoliczydło*) / ‘който е с изключително малки размери, с големина на атом или молекула или се отнася до елементи с такива размери, големина’ (*нанокомпютър*)^(Перн);

narko-/нарко-: ‘związany z narkozą, narkotykami, środkami odurzającymi’ (*narkomafia*) / ‘който се отнася до наркотик, наркотици’ (*наркобос*);

neo-/нео-: ‘nowy; taki, który się na nowo pojawił, został na nowo utworzony’ (*neokomunizm*) / ‘нов’ (*неовариант*);

neuro-/невро-: ‘związany z nerwami, z układem nerwowym’ (*neuroreceptor*) / ‘който се отнася до нерви’ (*невродерматоза*)^(РЧД);

paleo-/палео-: ‘dawny, przedhistoryczny’ (*paleokontakty*) / ‘древен, предисторически’ (*палеоботаника*)^(РЧД);

para-/пара-: ‘niby, prawie’ (*parabudżet*) / ‘който съществува или се проявява успоредно с друг, който наподобява друг’ (*параолимпиада*);

poli-/поли-: ‘wiele’ (*polistylistyka*) / ‘много, множество’ (*поливитамини*)^(РЧД);

pop-/поп-: ‘związany z popem [typ muzyki rozrywkowej]’ (*pop-gwiazda*) / ‘който се отнася до поп(музика)’ (*поппевец*);

porno-/порно-: ‘związany z pornografią’ (*pornomodelka*) / ‘порнографски’ (*порномагазин*);

pseudo-/псевдо-: ‘fałszywy, rzekomy, podobny do czegoś’ (*pseudourynkowanie*) / ‘лъжлив, мним’ (*псевдоопозиция*);

psycho-/психо-: ‘związany z psychiką’ (*psychotest*) / ‘който се отнася до психиката, психически, душевен; психологически’ (*психотренировка*);

quasi-/квази-: ‘jakby, niby, rzekomo, pozornie’ (*quasi-demokracja*) / ‘мним, не същински’ (*квазиинтелигенция*);

rock-/рок-: ‘związany z rockiem’ (*rockidol*) / ‘който се отнася до рок(музика)’ (*рок-поколение*);

seks-/секс-: ‘związany z seksem’ (*seksbiznes*) / ‘който се отнася до секс; сексуален’ (*сексуслуга*);

show-/шоу-: ‘związany z widowiskiem estradowym, pokazem’ (*show-biznesman*) / ‘който е свързан с шоу, с шоубизнес’ (*шоумач*);

²¹ Cwetelina Georgiewa wyróżnia jeszcze jedno znaczenie tego segmentu – ‘компютърен’ (*макроезик*) (Георгиева 2007: 20). Nie zostało ono jednak poświadczane w ekscerpowanych źródłach.

termo-/термо-: ‘związany z ciepłem, temperaturą’ (*termomodernizacja*) / ‘който се отнася до топлина, температура’ (*термочорани*);

top-/мон-: ‘szczyt popularności’ (*toplista*) / ‘най-висок, най-голям, главен, доминиращ’ (*монченге*);

ultra-/ултра-: ‘mająca skrajną postać, cechy o największym natężeniu’ (*ultrapopulizm*) / ‘извънмерно, премного, крайно’ (*ултарароялист*)^(РЧД);

wice-/вице-: ‘zastępca, osoba mająca tytuł lub stopień bezpośrednio niższy od kogoś’ (*wiceburmistrz*) / ‘заместник; по-нископоставен в йерархията’ (*вицепремиер*).

Zaledwie 2 elementy w obu językach notowane są w innym znaczeniu (**I.b.**):

bi-/би- ‘podwójny, dwukrotny, dwoisty’ (*bisegmentacja*) / ‘бисексуален’ (*бидвойка*)^(Перн);

chemo-/хемо-: ‘związany z chemią’ (*chemoprewencja*) / ‘който се отнася се до кръвта’ (*хемотерапия*)^(РЧД).

O wiele mniej wspólnych dla polszczyzny i bułgarszczyzny obcych członów złożeń występuje w obu językach w kilku znaczeniach (**16**)²². Grupa ta (**II.**) nie jest jednorodna – nie zawsze wszystkie znaczenia danego segmentu, które wystąpiły w języku polskim, zostały poświadczone także w języku bułgarskim i odwrotnie. Tak więc można w niej wyróżnić:

- a) *composita* z I członem, występującym w tych samych znaczeniach w obu językach (**II.a.**);
- b) *composita* z I członem, którego znaczenia w obu językach pokrywają się tylko częściowo (brak jakiegoś znaczenia / jakichś znaczeń w jednym z języków) (**II.b.**):
 - segmenty bogatsze semantycznie w języku polskim (**II.b.**₁);
 - segmenty bogatsze semantycznie w języku bułgarskim (**II.b.**₂).
- c) *composita* z I członem, który ma tyle samo znaczeń w obu językach, ale tylko część z nich to znaczenia wspólne (**II.c.**).

Pierwsza podgrupa (**II.a.**) obejmuje złożenia tworzone przy pomocy 9 segmentów:

audio-/аудио-²³: **I.** ‘związany ze słuchem, słyszeniem, dźwiękiem’ (*audiomarketing*) / ‘който има отношение към звук, слушане’ (*аудиоклуб*); **II.** ‘związany z odtwarzaniem dźwięku’ (*audiosprzęt*) / ‘който се отнася до записване и възпроизвеждане на звук’ (*аудиосистема*);

auto-/авто-²⁴: **I.** ‘dotyczący czynności skierowanej na jej wykonawcę lub rezultatu takiej czynności’ (*autoedukacja*) / ‘сам, свой, собствен’ (*автоирония*); **II.** ‘związany z samochodem’ (*autozłom*) /

²² Na gruncie bułgarskim zwracają uwagę rozbieżności między ekscerpowanymi źródłami, gdy chodzi o poświadczone w nich znaczenia poszczególnych segmentów (zob. przypisy przy każdym z wymienionych I członów złożeń), co zapewne można tłumaczyć nieco odmiennym (u każdego z autorów) korpusem badanych tekstów, a także przedziałem czasowym, z którego pochodziły (por. np.: Аврамова – słowniki neologizmów, archiwa leksykograficzne, masmedia / ostatnie 20-lecie XX w.; Перн – masmedia, Internet / 1990–2001; Бондж – masmedia / 1993–1999).

²³ C. Awramowa i Emilia Perniszka łączą dwa pierwsze znaczenia, w РЧД – tylko pierwsze znaczenie (Аврамова 2003: 151; Перн, РЧД).

²⁴ U C. Awramowej oba znaczenia, u E. Perniszki – tylko drugie, РЧД – wszystkie trzy znaczenia (Аврамова 2003: 151, 154; Перн; РЧД).

‘кайто се отнася до автомобил’ (*автокражба*); **III.** ‘automatyczny’ (*autopomiar*) / ‘автоматичен, със самостоятелно действие’ (*автоблокировка*);

euro-/евро-²⁵ **I.** ‘związany z Europą, Europejczykami’²⁶ (*eurobezpieczeństwo*) / ‘който се отнася до Европа (в геополитически смисъл)’ (*еврошампионат*); **II.** ‘związany z UE’ (*eurodeputowany*) / ‘който се отнася до Европейски съюз’ (*евролидер*); **III.** ‘związany z walutą UE’ (*euromoneta*) / ‘който се отнася до обща парична единица на страните на Европейския съюз’ (*еврозона*);

foto-/фото-²⁷: **I.** ‘związany ze światłem’ (*fototerapia*) / ‘който се отнася до светлина’ (*фотобактерия*); **II.** ‘związany z fotografią, fotograficzny’ (*fotomodelka*) / ‘който се отнася до фотография, фотографски’ (*фотокартина*);

homo-/хомо-²⁸: **I.** ‘taki sam, jednakowy podobny’ (*homotransplatacja*) / ‘равенство, сходство, еднородност или единство’ (*хомопластика*); **II.** ‘związany z homoseksualnością’ (*homozwiązek*) / ‘който се отнася до хомосексуализъм и до хомосексуалисти’ (*хомобрак*);

mega-/мега-: **I.** ‘oznaczający jednostki miary milion razy większe od podstawowych’ (*megabajt*) / ‘при измерителни единици: увеличение 1 млн. пъти’ (*мегават*)_(рчд)²⁹; **II.** ‘wielki’ (*megadzielnica*) / ‘голям’³⁰ (*мегакъща*);

mini-³¹/**мини-**³²: **I.** ‘mały’ (*miniseriał*) / ‘mający małe rozmiary lub będący miniaturą czegoś’ (*minibasen*); **II.** ‘po-mały po znaczenie’ (*минифракция*) / ‘mało znaczący, mający małą rangę’ (*minidebata*);

²⁵ С. Аврамова, подобно на Валентина Бондзолова, третира заедно два първи значения (‘който се отнася до Европа (в геополитически смисъл), до Европейския съюз’), Е. Пернieszka нотува първи и втори, РЧД – само първи (Аврамова 2003: 144; Перн; Бондж; РЧД).

²⁶ В полски език частка *euro-* отделя се от лексичното значение и претърпява неосемантизация, в подложа на която лежи историческият раздел на Европа на „източна“ и „западна“, т.е. „по-лоша“ и „по-добра“. Контексти, в които се появява лексем *Europa* показват, че означава тя вече не само континент с характерен му тип на цивилизация и култура, а също така, ако не преди всичко, свързана с модерността, висок стандарт, най-висока качество (пор.: Waszakowa 2003: 93; Waszakowa 2005: 161; Ryzza-Woźniak 2000: 311–312).

²⁷ У С. Аврамовой посочено само във второто значение, РЧД – нотува и двата значения (Аврамова 2003:147; РЧД).

²⁸ Е. Пернieszka нотува само второто значение, РЧД – оба (Перн; РЧД).

²⁹ И К. Waszakowa, както и С. Аврамова нотува този сегмент само във второто значение (Waszakowa 2005: 153; Аврамова 2003: 70), което Мирослава Мусавка – свързано с новата речна лексика, типично за езика на медиите и рекламата (Мусавка 2000: 16). Пренебрегването на първото значение свързано е сигурно с приетата от двете авторки теза, според която оценява се дали дадена единица лексикална е неологизъм. В РЧД посочени са и двата значения. Е. Пернieszka посочва два значения, излизащи от значението на основното ‘голям’ (зб. примеч. 26) (Перн; РЧД).

³⁰ В частта на дериватите *mega-* е носителят на допълнителни значения: ‘голям, огромен, гигантски, огромни’ (*megahotel*) / ‘извънредно голям, с извънредно големи размери’ (*мегадефектока*) и ‘най-голям (в възможност), най-високо степен, най-висока ранг’ (*мегасукаса*) / ‘извънредно голям, от голяма величина, грандиозен’ (*мегатурне*) (Мусавка 2000: 17–18; Перн), а както забелязва К. Waszakowa в медиите все повече се появяват форми, в които този сегмент изпълнява функцията на интенсификатора на ексклузивно-оценителна (*мегаконцерт*, *мегашоу*) (Waszakowa 2003: 90; Waszakowa 2005: 153; Мусавка 2000: 19).

³¹ К. Waszakowa третира и двата значения заедно (Waszakowa 2003: 91).

³² С. Аврамова нотува и двата значения, РЧД – само първи (Аврамова 2003: 72; РЧД).

radio-/радио³³: **I.** ‘związany z falami radiowymi lub radiem’ (*radiokomitet*) / ‘който се отнася до радио’ (*радиоопреклама*); **II.** ‘związany z promieniowaniem; radioaktywny, radiologiczny’ (*radiofarmaceutyk*) / ‘който се отнася до родий и радиоактивни елементи’ (*радиоелемент*);

wideo-/видео³⁴: **I.** ‘związany z techniką rejestrowania i odtwarzania obrazu i dźwięku na taśmie magnetycznej; urządzenie rejestrujące (*wideoradar*) / ‘който е свързан с приемане и записване едновременно на визуални образи и звук или с възпроизвеждане на получения сигнал’ (*видеотелефон*); **II.** ‘związany z filmem zarejestrowanym i odtwarzanym za pomocą techniki wideo’ (*wideodokument*) / ‘който е свързан с филм, записан по този начин’ (*видеопазар*).

Tylko **1** segment charakteryzuje się większą liczbą znaczeń w języku polskim niż w języku bułgarskim (**II.b₁**):

inter-/интер: **I.** ‘między, wśród-, współ-’ (*intercity*); **II.** ‘internacjonalny’ (*interekspres*); **III.** ‘internet’ (*interpielgrzym*) – w języku bułgarskim tylko w dwóch pierwszych znaczeniach: **I.** ‘между, вътре, в средата на нещо’ (*интерсекция*)^(РЧД); **II.** ‘интернационален’ (*интербригадир*)^(РЧД);

Jedynie **4** człony mają więcej znaczeń w języku bułgarskim niż w języku polskim (**II.b₂**):

био³⁵/**bio**-. **I.** ‘който се отнася до живота или е свързан с жизнените процеси’ (*биоаритметика*) **II.** ‘биологичен’ (*биокалиндар*) **III.** ‘биологично чист, органичен’ (*биовино*) – w języku polskim tylko w dwóch pierwszych znaczeniach: **I.** ‘związany z życiem, procesami życiowymi, żywymi organizmami’ (*bioplazma*); **II.** ‘związany z biologią, biologiczny’ (*biokosmetyk*);

микро³⁶/**mikro**-. **I.** ‘твърде малък’ (*микроорганизъм*); **II.** ‘една милионна част от основна мерна единица’ (*микроампер*); **III.** ‘който е за изследване на твърде малки величини’ (*микроманометър*) – w języku polskim poświadczony tylko w dwóch znaczeniach: **I.** ‘mały, bardzo mały; występujący w małej skali’ (*mikroaparat*) **II.** ‘jednostka miary; milionowa część jednostki podstawowej, na którą wskazuje drugi człon złożenia’ (*mikrogram*);

техно³⁷/**techno**-. **I.** ‘който се отнася до музика в стил техно или до любители, поклонници на такава музика’ (*технокупон*); **II.** ‘който е постигнат, оформен чрез специални технологии и има много

³³ C. Awramowa i E. Perniszka odnotowują tylko pierwsze znaczenie, РЧД – oba (Аврамова 2003: 168; Перн; РЧД).

³⁴ E. Perniszka podaje oba znaczenia, podczas gdy C. Awramowa traktuje je łącznie (‘който се отнася до телевизия; който има отношение към създаване, предаване, приемане и записване на визуална информация, изображения; видеозапис’) (Перн; Аврамова 2003: 153). W РЧД – segment ten występuje jako I człon złożenia, w znaczeniu urządzenia do odtwarzania taśm wideo (‘свързан с апарат за гледане на образи, филми и др. предавания’) (РЧД).

³⁵ C. Awramowa podaje tę część w pierwszym, pierwotnym, znaczeniu, zwracając jednocześnie uwagę na zauważalną tendencję do jego zawężania (wzbogacania o nowe, dodatkowe znaczenia – drugie i trzecie) (Аврамова 2003: 147). U E. Perniszki i W. Bondżołowej poświadczona tylko w trzecim znaczeniu, w РЧД – w pierwszym (Перн; Бондж; РЧД).

³⁶ C. Awramowa wymienia wszystkie trzy znaczenia, ale traktuje je łącznie, w РЧД poświadczane tylko znaczenie pierwsze i drugie (Аврамова 2003: 71; РЧД)

³⁷ C. Awramowa notuje go w znaczeniu pierwszym i trzecim, traktując je łącznie (Аврамова 2003: 171). U E. Perniszki poświadczony we wszystkich znaczeniach, u W. Bondżołowej i w РЧД tylko w znaczeniu pierwszym (Перн; Бондж; РЧД).

добри технологически качества или се отличава с ефекти като металически нишки и др. украси' (*технооблекло*); **III.** 'който се отнася до техника' (*технопарк*) – w języku polskim w pierwszym i trzecim znaczeniu: **I.** 'techno – typ muzyki elektronicznej' (*technodyskoteka*); **III.** 'związany z techniką' (*technostres*);

ueb-/web-: **I.** 'който се отнася до уеб, до Интернет' (*уебманиак*)^(Перн); **II.** 'който става, осъществява се или действа чрез или в Интернет' (*уебмузика*)^(Перн) – w języku polskim tylko w pierwszym znaczeniu 'związany z globalnym systemem po angielsku określanym jako *World-WideWeb*' (*webserwer*).

W ostatniej podgrupie (**III.c.**) znalazły się 2 segmenty:

soc-/соц-³⁸: w obu językach występuje w znaczeniu 'związany z socjalizmem, socjalistyczny' (*socmyślenie*) / 'който е свързан с бившите социалистически страни, (*соцфилм*); ponadto w języku polskim został poświadczony w znaczeniu 'socjalny' (*socwczaswisko*), a w bułgarskim – 'който се отнася до Българската социалистическа партия или нейни членове' (*соцдепутат*);

tele-/теле-³⁹: w obu językach występuje w znaczeniach: **I.** 'związany z działaniem na odległość' (*telepraca*) / 'който се отнася до далечена или разстояние' (*телетанк*); **II.** 'związany z telewizją' (*telenowela*) / 'който се отнася до телевизия' (*телережисьор*); ponadto w języku polskim notowany jest też w znaczeniu 'związany z telefonem' (*telekarta*), zaś w języku bułgarskim – 'телеграфен, телеграф' (*телекомуникация*).

W badanym materiale wystąpiły również człony (**9**), które w jednym z języków są wieloznaczne, a w drugim zostały odnotowane tylko w jednym znaczeniu (**III.**). Do części charakteryzujących się wieloznacznością na gruncie bułgarskim (**III.a.**) należą (**4**):

бизнес-⁴⁰/biznes-⁴¹: w języku bułgarskim poświadczony w trzech różnych znaczeniach: **I.** 'който е свързан с бизнес или се отнася до бизнес' (*бизнеспартньор*); **II.** 'който се отнася до бизнесмен'⁴² (*бизнесделегация*); **III.** 'който се отнася до Българския бизнесблок (партия)' (*бизнеслидер* 'лидер на БББ'), podczas gdy w języku polskim notowany tylko w jednym z nich 'związany z biznesem' (*biznespartner*).

етно-/etno-: **I.** 'който е свързан с етнос, народност' (*етнохепънинг*)^(Перн); **II.** 'който е свързан с присъщата на определена народност, етнос музика, носии и др.' (*етнооблекло*)^(Перн); **III.** 'който се

³⁸ U C. Awramowej – w obu znaczeniach ujmowanych łącznie, u E. Perniszki – dwa odrębne znaczenia (Аврамова 2003: 157-158; Перн).

³⁹ U C. Awramowej i E. Perniszki tylko w drugim znaczeniu, w РЧД – wszystkie trzy znaczenia (Аврамова 2003: 149; Перн; РЧД).

⁴⁰ C. Awramowa podaje (ale nie jako odrębne) wszystkie trzy znaczenia tego segmentu, u E. Perniszki i W. Bondźołowej – tylko w pierwszym znaczeniu (Аврамова 2003: 167).

⁴¹ W obu językach częśćka *biznes-* występuje również w postpozycji – spotykamy ją w takich formacjach jak: *seksbiznes*, *minibiznes* (Waszakowa 2005: 82), *авиобизнес*, *наркобизнес* (Перн).

⁴² Jednak, jak zauważa C. Awramowa, wiele nowych *compsitów* używanych jest w kontekście, który nie pozwala jednoznacznie stwierdzić w jakim znaczeniu (szerszym czy węższym) występuje w nich człon *бизнес-* (Аврамова 2003: 167).

отнася до стила етно' (*етноконцерт*)_(Перн) – w języku polskim tylko w znaczeniu 'wskazujący na związek znaczeniowy z ludem, narodem, społeczeństwem lub grupą społeczną' (*etnopsychologia*);

спец-⁴³/спец-⁴⁴: I. 'който се отнася до специалист' (*спецполиция*); II. 'специален; специализиран' (*сецпратеник* 'специален пратеник'; *специнформация* 'специална информация' / 'специализирана информация') – w języku polskim wyłącznie w znaczeniu 'specjalny' (*specgrupa*);

хард-⁴⁵/hard-: I. 'твърдолинен, непреклонен, несклонен към компромис' (*харделекторат*)_(Перн); II. 'който се отнася до хардрок' (*хардвълна*)_(Перн); III. 'който не е прикрит, който показва в цялата му пълното или грубост някакво действие' (*хардporno*)_(Перн) – w języku polskim wyłącznie w znaczeniu 'mocny, intensywny, silnie działający' (*hardporno*).

Obce elementy w prepozycji złożień, które w języku polskim są wieloznaczne, a w języku bułgarskim notowane tylko w jednym znaczeniu (III.b.) to (5):

demo-/демо-: I. 'związany z demokracją; demokratyczny' (*demoanarchia*); II. 'mający charakter demonstracyjny, pokazowy' (*demokaseta*) – w języku bułgarskim tylko w drugim znaczeniu 'който се отнася до напълно завършен вариант на нещо, демонстриран предварително пред някого' (*демовариант*);

giga-/гига-: I. 'jednostka miary milion razy większa od podstawowej' (*gigakaloria*); II. 'gigantyczny' (*gigaklamstwo*) – w języku bułgarskim tylko w znaczeniu pierwszym 'един милиард пъти по-голям от основната единица' (*гигабайт*)_(рчд);

hetero-/хетеро-: I. 'odmienny, niejednorodny' (*heterofilia*); II. 'związany z heteroseksualnością' (*heterozadymiarz*) – w języku bułgarskim w znaczeniu 'друг, различен' (*хетеропластика*)_(рчд);

hipo-/хипо-: I. 'pod, poniżej, poniżej normy'⁴⁶ (*hipofunkcja*_[SWO]); II. 'związany z koniem' (*hipoturystyka*) – w języku bułgarskim tylko w znaczeniu 'нещо ниско, по-ниско от нормалното и редното' (*хипофункция*)_(рчд);

turbo-/турбо-: I. 'o zwiększonej mocy; maksymalny, intensywny' (*turboseks*); II. 'wskazujący na związek znaczeniowy z ruchem wirowym lub turbiną'⁴⁷ (*turbopompa*_[SWO]) – w języku bułgarskim tylko w znaczeniu 'турбинен, свързан с турбина, с въртене на нещо' (*турбокомпресор*)_(БТР).

Pewne różnice i podobieństwa między językiem polskim i bułgarskim wiążą się także z produktywnością analizowanych członów złożień. Część⁴⁸ spośród wspólnych dla obu języków

⁴³ U C. Awramowej i W. Bondżołowej – oba znaczenia łącznie, u E. Perniszki – oba znaczenia jako odrębne (Аврамова 2003: 158; Бондж; Перн).

⁴⁴ Człon ten nie ma charakteru międzynarodowego (Waszakowa 2005: 160).

⁴⁵ U E. Perniszki – wszystkie trzy znaczenia, u W. Bondżołowej – tylko w pierwszym znaczeniu (Перн; Бондж).

⁴⁶ Znaczenie, którego w swoim zestawieniu nie uwzględnia K. Waszakowa (por. Waszakowa 2005: 84).

⁴⁷ Znaczenie, którego nie uwzględnia K. Waszakowa (por. Waszakowa 2005: 86).

⁴⁸ Zestawienie obejmuje tylko te wspólne segmenty, które odnotowują w swoich monografiach K. Waszakowa i C. Awramowa, obie wykorzystujące materiał pochodzący mniej więcej z tego samego okresu (koniec XIX –

segmentów, które K. Waszakowa umieszcza w strefach małej aktywności⁴⁹ w języku bułgarskim należy do produktywnych, np:

biznes- (6)⁵⁰/бизнес- (65)⁵¹: w języku bułgarskim komponent ten charakteryzował się dużą produktywnością już na początku lat 90. (Балкански 1999: 140). Wyraźna dysproporcja jaka zarysowuje się tu między obu językami wynika, jak się wydaje, nie tylko z faktu, że w języku polskim omawiany segment jest uboższy semantycznie. Nie bez znaczenia pozostaje tu zapewne także preferowanie przez polszczyznę struktur analitycznych **rzeczownik + przymiotnik biznesowy** w miejsce złożzeń **biznes- + rzeczownik** (*plan biznesowy* zamiast *biznesplan*);

pop- (2)/non-⁵²: w języku bułgarskim element ten zalicza się do bardzo aktywnych (Аврамова 2003: 170; Аврамова 2009: 84);

rock- (7)/рок- (ponad 60)⁵³: polskimi odpowiednikami bułgarskich złożzeń tego typu są najczęściej formacje opisowe: **rzeczownik + przymiotnik rockowy** (*muzyk rockowy*) lub **rzeczownik + gen. rzeczownika rock** (*gwiazda rocka*);

spec- (15)/специ-: w języku bułgarskim tworzy on dziesiątki rzeczowników (Аврамова 2003: 158). Być może różnica w jego produktywności w obu językach wynika nie tylko z faktu, że w polszczyźnie został on poświadczony nie w dwóch, a w jednym znaczeniu. Jak zauważa K. Waszakowa, ten typ złożzeń rozwinął się na wzór zapożyczeń rosyjskich, co na gruncie polskim w pewnym okresie⁵⁴ mogło być czynnikiem hamującym powstawanie nowych formacji – „broniliśmy się przed nimi” (Waszakowa 2005: 159–160);

początek XX w.). Wykorzystano także autoreferat C. Georgiewej (*Иновационни процеси при именанта префиксация в българския книжовен език от края на XX век и началото на XXI век*) z 2007 roku, która badała aktywność analizowanych przez nią prefiksoidów. Porównanie wspólnych dla obu języków pierwszych członów złożzeń pod kątem ich produktywności nie jest więc pełne, na co wpływa także odmienny dla obu badaczek sposób wykorzystania danych liczbowych. O ile bowiem K. Waszakowa zamieszcza przy każdym z analizowanych segmentów dokładne dane liczbowe (zastrzegając przy tym, że część modeli słowotwórczych reprezentuje klasy otwarte), o tyle u C. Awramowej liczby pojawiają się sporadycznie – częściej operuje ona określeniami: „bardzo”, „średnio” czy „mało produktywny”, nie łącząc ich przy tym z żadnym przedziałem liczbowym. Nierzadko zdarza się też, że omawiając jakąś część, zupełnie pomija ona kwestie związane z jej produktywnością. Ponadto, przy członie występującym w kilku znaczeniach podawana przez nią liczba na ogół dotyczy wszystkich derywatów (np.: *video-I, II* – 59 formacji (Аврамова: 141)), podczas gdy K. Waszakowa w takich przypadkach odrębnie traktuje każde znaczenie segmentu (np.: *wideo-I* ‘technika i urządzenie’ – 35 formacji; *wideo-II* ‘film w technice wideo’ – 14 formacji (Waszakowa: 135,137)).

⁴⁹ Strefy aktywności słowotwórczej (dla obu języków), odniesiono – za K. Waszakową – do następujących przedziałów liczbowych: od 50 neologizmów w wzyż – bardzo duża aktywność, 30–50 neologizmów – duża aktywność, 7- 30 neologizmów – mała aktywność (por. Waszakowa 2005: 143, 149,156, 165).

⁵⁰ Dane statystyczne dla języka polskiego – za K. Waszakową (Waszakowa 2005: 135–141).

⁵¹ Dane statystyczne dla języka bułgarskiego – za C. Awramową (Аврамова 2003). Symbolem [*] oznaczono segmenty, dla których dane liczbowe przytoczono za C. Georgiewą (Георгиева 2007: 26).

⁵² W bułgarszczyźnie segmenty obcego pochodzenia nazywające różne style muzyczne (*джаз-, блус-, кьнтри-, пьнк-, рип-, фолк-*) należą do najbardziej produktywnych w tworzeniu *compositów* (Аврамова 2009: 84).

⁵³ W początkach ostatniej dekady XX w. segment ten należał do umiarkowanie produktywnych (Балкански 1999: 141).

⁵⁴ Po 1989 r. tego typu struktury przyjmowane są i tworze bez większych oporów (Waszakowa 2005: 160).

show- (1)/woy-: w języku bułgarskim segment ten należy do jednych z najbardziej produktywnych (Аврамова 2003: 172; Аврамова 2009: 84);

top- (14)/mon- (97)*: w bułgarszczyźnie – pod wpływem języka mediów (typowe dla stylu publicystycznego) – stają się one coraz powszechniejsze. Na początku XXI w. ich obecność w języku uznawano jako przejaw mody, choć o częstym użyciu formacji z **mon-** miały decydować także względy ekonomii – są krótsze od konkurujących z nimi formacji z pierwszym członem **cynep-**⁵⁵ (Аврамова 2003: 70–71).

Pierwsze człony złożzeń rzeczownikowych, które w języku bułgarskim są mało produktywne, a w języku polskim sytuują się w strefie dużej bądź bardzo dużej aktywności to np.:

auto-I (63)/авто-I: K. Waszakowa umieszcza go w grupie segmentów o bardzo dużej aktywności. W języku bułgarskim jest on mało produktywny (Аврамова 2003: 151);

mikro-I (82)/микро-I (15)*⁵⁶: w języku polskim złożenia z tym segmentem tworzyły liczne serie już w latach 70. minionego wieku. W bułgarszczyźnie, w przeciwieństwie do polszczyzny, nie łączy się on z podstawami deminutywnymi. W obu językach formacje te są typowe dla stylu naukowego (Waszakowa 2005: 153-154; Аврамова 2005: 73);

neo- (77)/нео- (13)*: w języku bułgarskim charakteryzuje się niską⁵⁷ produktywnością (Аврамова 2003: 75), podczas gdy w języku polskim na przełomie XX i XXI w. nastąpił gwałtowny przyrost formacji z tym segmentem, na co wpłynęły dwa czynniki. Z jednej strony konieczność nazwania zjawisk znanych wcześniej, które pojawiły się na nowo (*neokomuna*), z drugiej zaś – zdolność swobodnego łączenia się omawianego segmentu z podstawami zarówno rodzimymi (*neotargowica*), jak obcymi (*neototalitaryzm*) (Waszakowa 2005: 135, 152).

Znacznie większą grupę stanowią elementy, które w obu językach sytuują się na takim samym (małym bądź dużym) poziomie aktywności słowotwórczej. Do mało produktywnych segmentów należą np.: **astro- (4)/acmpo-**, **audio-I (6)/ayduo-**, **dysko- (5)/дуско-**, **elektro-/електро-**, **info- (28)/инфо-**, **para- (16)/напа- (1)**, **psycho- (17)/ncuxo- (11)⁵⁸**, **ultra- (2)/ympa- (7)***. Z kolei (bardzo) duża aktywność jest właściwa takim elementom, jak np.:

auto-II (52)/авто-II (53): w języku bułgarskim człon ten jest jednym z najbardziej produktywnych w słowotwórstwie rzeczownika. (Аврамова 2003: 154). Na gruncie polskim tego typu formacji również stale przybywa. (Waszakowa 2000: 96; Waszakowa 2005: 154-155).

⁵⁵ Jednak w 2007 roku C. Georgiewa odnotowała aż 165 rzeczowników z tym elementem (Георгиева 2007: 26) – o blisko 70 więcej niż (dla tego samego okresu) rzeczowników z **mon-**.

⁵⁶ W artykule z 2009 r. C. Awramowa traktuje ten element jako jeden z najbardziej produktywnych, co jednak nie zostało poparte żadnymi liczbami (Аврамова 2009: 78).

⁵⁷ Jego produktywność na początku lat 90. T. Bałkanski określił jako umiarkowaną (Балкански: 141).

⁵⁸ W 2009 r. C. Awramowa sytuuje go wśród bardzo produktywnych radiksoidów (Аврамова 2009: 85).

eko- (83)/eko- (89): pierwsze formacje z tym segmentem pojawiają się w języku bułgarskim w latach 70., wzbogacając terminologię ekologiczną, zaś na początku lat 90. tworzą już bardzo liczną grupę. W ostatnich latach XX w., na podobieństwo terminów związanych z ekologią, we współczesnym bułgarskim języku literackim powstają formacje związane z innymi dziedzinami wiedzy (filozofią, teologią, ekonomią czy politologią), z życiem społeczno-ekonomicznym i społeczno-politycznym (*екобизнес, екофорум, екогласност*) (Вачкова 1999: 121-122; Балкански 1999: 140). Ekspansywność tego segmentu we współczesnej polszczyźnie ma, zdaniem K. Waszakowej, związek z jego semantyczną polaryzacją – stopniowym⁵⁹ wyodrębnianiem się coraz węższych znaczeń (Waszakowa 2005: 150);

eks- (62)/екс-: w języku bułgarskim w latach 80. i 90. minionego wieku wyraźnie wzrasta jego produktywność – krótsze formy stają się konkurencyjne dla struktur opisowych **przymiotnik бивш + rzeczownik** (Аврамова 2003: 75);

mega- (58)/мега- (33)*⁶⁰: w obu językach sytuują się w strefie bardzo dużej aktywności;

mini- (123)/мини- (50)*: seryjne nazwy z tym segmentem w języku polskim pojawiły się już w latach 70. XX w. W materiale badanym przez K. Waszakową, należy on, obok **euro-II** i **cyber-**, do najbardziej produktywnych obcych członów tworzących rzeczownikowe *composita* (Waszakowa 2000: 91; Waszakowa 2005: 137). Bardzo duża aktywność charakteryzuje go także w języku bułgarskim, co zapewne wynika z jego polifunkcyjności oraz faktu, że „се съотнася с латинските думи *минимум* (от *minoro* ‘намалявам’) и *минятура* (от *minio* ‘боядисвам червено’)” (Аврамова 2003: 71). Dwukrotnie mniejszą ilość złożzeń z tym członem w języku bułgarskim można, jak się wydaje, tłumaczyć tym, że, inaczej niż w języku polskim, nie łączy się on tu z podstawami deminutywnymi (Аврамова 2003: 73; Waszakowa 2005: 147);

narko- (44)/нарко- (44): w obu językach charakteryzuje się bardzo dużą aktywnością;

pseudo- (35)/псевдо- (55)*: w języku polskim wzrost jego produktywności przypada na lata 90. minionego wieku jako odpowiedź na potrzebę nazywania zjawisk, osób, rzeczy fałszywych, nieprawdziwych, niezgodnych z rzeczywistością (Waszakowa 2003: 92). Na gruncie bułgarskim również należy on do bardzo aktywnych segmentów – może tworzyć nowe rzeczowniki bez ograniczeń (Аврамова 2003: 67). Wykazuje większą produktywność niż bliska mu semantycznie cząstka **квази- (21)***;

seks- (34)/секс-: w języku bułgarskim należy do jednych z najbardziej produktywnych obcych członów złożzeń;

soc-I (44)/соц-I-: w języku polskim formacje z tym członem zaczęły pojawiać się dopiero po 1989 r., dziś należy on do członów o dużej aktywności (Waszakowa 2005: 159). W języku bułgarskim tworzy dziesiątki złożzeń (Аврамова 2003: 158).

W grupie tej na szczególną uwagę zasługuje segment **euro-евро-**, który mimo iż w obu językach należy do bardzo aktywnych (na gruncie bułgarskim – „изключително продуктивен”) (Аврамова 2003: 145; Аврамова 2009: 85)⁶¹, to jednak dla tego samego okresu więcej derywatów zostało

⁵⁹ Widać to wyraźnie na przykładzie dwóch prac K. Waszakowej – w cytowanym wcześniej artykule z 2003 r. wyróżnia ona tylko 4 znaczenia – czy raczej 4 profile jednego znaczenia – segmentu **eko-**, podczas gdy w monografii z 2005 r. mówi już o 5, a nawet 6, jeśli by uwzględnić, że z jego pomocą tworzone są formacje nazywające różne formy działalności ekologicznej, ruchy ekologiczne i prowadzone przez nie kampanie (*ekoanarchista, ekofestyn*) (Waszakowa 2003: 97; Waszakowa 2005: 149–151).

⁶⁰ Jeszcze na początku lat 90. minionego wieku segment ten, podobnie jak i **мини-**, charakteryzowała ograniczona produktywność (Балкански 1999: 141).

⁶¹ T. Bałkański, badając słownictwo bułgarskie z okresu 1981-1990, odnotował ten segment tylko w pojedynczych derywatach (Балкански 1999: 141).

poświadczonych w polszczyźnie. C. Awramowa podaje jedynie **70** neologizmów – z członem *евро-* we wszystkich znaczeniach, podczas gdy K. Waszakowa odnotowuje **43** derywaty z *euro-I* ‘Europa, europejski’, **190** – z *euro-II* ‘UE’ (nie wliczając nazw własnych) oraz **14** z *euro-III* ‘euro – waluta’ (Аврамова 2003: 141; Waszakowa 2005: 135, 137). Ta wyraźna różnica na poziomie frekwencji między obu językami wynika niewątpliwie z faktu, że Polska wcześniej niż Bułgaria⁶² rozpoczęła starania o akces do Unii Europejskiej, co wiązało się z lawinowym wręcz powstawaniem złożów z pierwszym członem *euro-* w znaczeniu ‘związany z UE’, w które obfitował zwłaszcza język polityków i ekonomistów (Ryzza-Woźniak 199a: 123)⁶³. Ponadto, na co wskazuje K. Waszakowa, wśród neologizmów z *euro-II* występuje duża liczba okazjonalizmów, wyrażających oceny – głównie negatywne, jakie towarzyszyły sporom politycznym wokół przystąpienia Polski do UE (Waszakowa 2005: 144).

Formacje z *euro-/евро-* są charakterystyczne dla języka publicystyki, przy czym powody ich popularności w tym właśnie stylu funkcjonalnym w polszczyźnie i bułgarszczyźnie są zgoła odmienne. O ile bowiem K. Waszakowa twierdzi, że częsta obecność tego typu neologizmów w mediach można, jak się wydaje, wiązać „z jednej strony z łatwością tworzenia przez analogię tego typu derywatów, odznaczających się stosunkowo krótką formą i znacznym stopniem skondensowania zawartych w nich bogatych treści, z drugiej zaś – z pewną łatwością odczytywania ich struktury (budowy), co nie musi oznaczać **precyzyjnego rozumienia ukrytych w nich treści** [wytłuszczenie – J. M.]” (Waszakowa 2005: 146), o tyle u C. Awramowej czytamy: „поради своята краткост и **точно определено значение на първия елемент** в публицистичния стил еднословните номинационни единици постепенно изтласкват описателните синтактични структури [wytłuszczenie – J. M.]” (Аврамова 2003: 145).

Przedstawione tu różnice i podobieństwa związane z przejawami internacjonalizacji w słowotwórstwie złożów rzeczownikowych w języku polskim i bułgarskim nie wyczerpują oczywiście tematu. Warta uwagi jest także kwestia statusu I członów *compositów* (nie zawsze tak samo traktowanych w obu językach) czy produktywności obcych segmentów wspólnych dla bułgarskiego i polskiego, rozpatrywana w oparciu o dokładne dane liczbowe, pochodzące z ekscerpcji tekstów, o tym samym charakterze, obejmujących okres, jaki nie został uwzględniony przez autorki monografii oraz autorów słowników.

⁶² Dziś zapewne, w kilka lat po przyjęciu Bułgarii do UE, ta różnica w ilości poświadczonych w obu językach derywatów nie jest już tak duża.

⁶³ K. Waszakowa złożenia z *euro- II* w prepozycji zalicza do następujących kategorii semantycznych: 1) struktura UE, sposoby sprawowania władzy, organy i formy działania, podległe UE instytucje i urzędy, rodzaje funkcji pełnionych przez ich urzędników; 2) procesy integracyjne; 3) normy unijne (Waszakowa 2005: 144; por. też: Ryzza-Woźniak 2000: 313–314).

Obce segmenty jako I członek złożenia
(elementy wspólne dla języka polskiego i bułgarskiego)

<i>aero-/аеро-</i> (I.a.)	<i>fono-/фоно-</i> (I.a.)	<i>neuro-/невро-</i> (I.a.)
<i>agro-/агро-</i> (I.a.)	<i>foto-/фото-</i> (II.a.)	<i>paleo-/палео-</i> (I.a.)
<i>angio-/ангио-</i> (I.a.)	<i>geo-/гео-</i> (I.a.)	<i>para-/пара-</i> (I.a.)
<i>antropo-/антропо-</i> (I.a.)	<i>giga-/гига-</i> (III.b.)	<i>poli-/поли-</i> (I.a.)
<i>astro-/астро-</i> (I.a.)	<i>hard-/хард-</i> (III.a.)	<i>pop-/поп-</i> (I.a.)
<i>audio-/аудио-</i> (II.a.)	<i>hetero-/хетеро-</i> (III.b.)	<i>porno-/порно-</i> (I.a.)
<i>auto-/авто-</i> (II.a.)	<i>hipo-/хипо-</i> (III.b.)	<i>pseudo-/псевдо-</i> (I.a.)
<i>bi-/би-</i> (I.b.)	<i>homo-/хомо-</i> (II.a.)	<i>psycho-/психо-</i> (I.a.)
<i>biblio-/библио-</i> (I.a.)	<i>hydro-/хидро-</i> (I.a.)	<i>quasi-/квази-</i> (I.a.)
<i>bio-/био-</i> (II.b ₂)	<i>info-/инфо-</i> (I.a.)	<i>radio-/радио-</i> (II.a.)
<i>biznes-/бизнес-</i> (III.a.)	<i>inter-/интер-</i> (II.b ₁)	<i>rock-/рок-</i> (I.a.)
<i>chemo-/хемо-</i> (I.b.)	<i>krio-/крио-</i> (I.a.)	<i>seks-/секс-</i> (I.a.)
<i>chromo-/хромо-</i> (I.a.)	<i>makro-/макро-</i> (I.a.)	<i>show-/шоу-</i> (I.a.)
<i>chrono-/хроно-</i> (I.a.)	<i>maksi-/макси-</i> (I.a.)	<i>soc-/соц-</i> (II.c.)
<i>cyber-/кибер-</i> (I.a.)	<i>media-/медиа-</i> (I.a.)	<i>spec-/спец-</i> (III.a.)
<i>demo-/демо-</i> (III.b.)	<i>mega-/мега-</i> (II.a.)	<i>techno-/техно-</i> (II.b ₂)
<i>dysko-/диско-</i> (I.a.)	<i>meta-/мета-</i> (I.a.)	<i>tele-/теле-</i> (II.c.)
<i>e-</i> (I.a.)	<i>metro-/метро-</i> (I.a.)	<i>termo-/термо-</i> (I.a.)
<i>eko-/еко-</i> (I.a.)	<i>mikro-/микро-</i> (II.b ₂)	<i>top-/топ-</i> (I.a.)
<i>eks-/екс-</i> (I.a.)	<i>mini-/мини-</i> (II.a.)	<i>turbo-/турбо-</i> (III.b.)
<i>elektro-/електро-</i> (I.a.)	<i>mono-/моно-</i> (I.a.)	<i>ultra-/ултра-</i> (I.a.)
<i>euro-/евро-</i> (II.a.)	<i>multi-/мулти-</i> (I.a.)	<i>web-/веб-</i> (II.b ₂)
<i>fan-/фен-</i> (I.a.)	<i>nano-/нано-</i> (I.a.)	<i>wice-/вице-</i> (I.a.)
<i>fit-/фитнес-</i> (I.a.)	<i>narko-/нарко-</i> (I.a.)	<i>wideo-/видео-</i> (II.a.)
<i>fito-/фито-</i> (I.a.)	<i>neo-/нео-</i> (I.a.)	

(I.a.) – segmenty w obu językach poświadczane w jednym, tym samym znaczeniu; (I.b.) – segmenty różniące się znaczeniem w obu językach; (II.a.) – segmenty, których znaczenia zostały poświadczane w obu językach; (II.b₁) – segmenty bogatsze semantycznie w języku polskim; (II.b₂) – segmenty bogatsze semantycznie w języku bułgarskim; (II.c.) – segmenty w obu językach poświadczane w dwóch znaczeniach, z których tylko jedno jest wspólne; (III.a.) – segmenty wieloznaczne tylko w języku bułgarskim; (III.b.) – segmenty wieloznaczne tylko w języku polskim.

BIBLIOGRAFIA

Słowniki:

SJP: Drabik, L. & E. Sobol (red.). Słownik języka polskiego PWN, t. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.

WSWO: Bańko, M. (red.). Wielki słownik wyrazów obcych PWN. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.

БТР: Андрейчин, Л. и др. Български тълковен речник. София: Наука и изкуство, 2002.

Перн: Пернишка, Е. (отг. ред.). Речник на новите думи и значения в българския език. София: Наука и изкуство, 2001.

Бондж: Бонджолова, В. & А. Петкова. Речник на новите думи в съвременния български език. Велико Търново: Слово, 1999.

РЧД: Милев, А., Б. Николов, Й. Братков. Речник на чуждите думи в българския език. София: Наука и изкуство, 2007.

Opracowania:

Dunaj 2000: Dunaj, B. O stanie współczesnej polszczyzny. W: Szpila, G. (red.). Język a komunikacja 1: zbiór referatów z konferencji „Język trzeciego tysiąclecia“, Kraków 2–4 marca 2000. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, 2000, s. 25–34.

Jadacka 2001: Jadacka, H. System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001.

Mycawka 2000: Mycawka, M. Derywaty z *mega-* we współczesnej polszczyźnie. – Język Polski LXXX, 1–2/2000, 15–22.

Ożóg 1999: Ożóg, K. Polszczyzna przełomu XX i XXI roku. W: Grzeszczuk, B. (red.). Język – teoria – dydaktyka. Materiały 21. konferencji językoznawczej zorganizowanej w Trzcince k. Jasła w dniach 27–29 maja 1998 roku. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1999, 11–20.

Ryza-Woźniak 2000: Ryza-Woźniak, A. Wpływ Unii Europejskiej na polszczyznę końca XX wieku. W: Szpila, G. (red.). Język a komunikacja 1: zbiór referatów z konferencji Język trzeciego tysiąclecia, Kraków 2–4 marca 2000. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, 2000, 310–317.

Waszakowa 2003: Waszakowa, K. Przejawy internacjonalizacji w systemach słowotwórczych języków zachodniosłowiańskich. W: Ohnheiser, I. (red.). Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 1. Słowotwórstwo / Nominacja. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej i Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2003, 78–102.

Waszakowa 2005: Waszakowa, K. Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.

Waszakowa 2009a: Waszakowa, K. Composita – charakterystyczna struktura przełomu XX/XXI w. W: Chojak, J., T. Korpysz, K. Waszakowa (red.). Człowiek – słowo – świat. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2009, 351–363.

Waszakowa 2009b: Waszakowa, K. Internacjonalizacja polskiej leksyki – stan obecny, prognozy na najbliższą przyszłość. W: Koriakowcewa, E. (red.). Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 2009, 11–28.

Аврамова 2003: Аврамова, Ц. Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век. София: Heron Press, 2003.

Балкански 1999: Балкански, Т. За някои тенденции в най-новото българско словообразуване. В: Актуални проблеми на българското словообразуване. София: БАН, 1999, 136–142.

Георгиева 2007: Георгиева, Ц. Инновационни процеси при именната префиксация в българския книжовен език от края на XX и началото на XXI век (автореферат на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор”). София, 2007.

Мурдаров 1980: Мурдаров, В. Несвойствена форма на някои сложни думи в българския език. – Български език, № 5/1980, 451–452.

Селимски 2003: Селимски, Л. Прояви на интернационализация в южнославянските езици. W: Ohnheiser, I. (red.). Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 1. Słowotwórstwo / Nominacja. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej i Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2003, 103–126.